

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 15ης Μαρτίου 2017¹

«Προδικαστική παραπομπή — Δίκαιο της Ένωσης — Δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών — Παράβαση από δικαιοδοτικό όργανο — Προδικαστικά ερωτήματα — Παραπομπή ζητήματος στο Δικαστήριο — Εθνικό δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό»

Στην υπόθεση C-3/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το hof van beroep te Brussel (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο) με απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιανουαρίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Lucio Cesare Aquino

κατά

Belgische Staat,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, J.-C. Bonichot, A. Arabadjevic, C. G. Fernlund και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 23ης Νοεμβρίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Lucio Cesare Aquino, εκπροσωπούμενος από τους M. Verwilghen και H. Vandenberghe, advocaten,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Pochet και M. Jacobs, επικουρούμενες από τους E. Matterne, D. Lindemans και F. Judo, advocaten,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J.-P. Kerpenne και H. Kranenborg,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

¹ — Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ καθώς και του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, και του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Lucio Cesare Aquino και του Belgische Staat (Βελγικού Δημοσίου) σχετικά με αγωγή εξωσυμβατικής ευθύνης.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 18 του Koninklijk besluit tot vaststelling van de cassatie-procedure bij de Raad van State (βασιλικού διατάγματος περί της ανααιρετικής διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας), της 30ής Νοεμβρίου 2006 (*Belgisch Staatsblad*, 1η Δεκεμβρίου 2006, σ. 66844), έχει ως εξής:

«1. Όταν ο εισηγητής κρίνει ότι η αίτηση αναίρεσεως είναι απαράδεκτη ή απορριπτέα, η έκθεση κοινοποιείται από τον προϊστάμενο της γραμματείας στον ανααιρεσιόντα, ο οποίος εντός τριάντα ημερών μπορεί να ζητήσει τη συνέχιση της διαδικασίας προκειμένου να τύχει ακροάσεως.

Εάν ο ανααιρεσιών δεν ζητήσει να τύχει ακροάσεως, ο προϊστάμενος της γραμματείας διαβιβάζει τη δικογραφία στο τμήμα, προκειμένου το τμήμα να εκδώσει απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η παραίτηση από το δικόγραφο [...]. Η έκθεση του εισηγητή κοινοποιείται συγχρόνως με την απόφαση στους διαδίκους που δεν την έχουν ήδη λάβει.

Εάν ο ανααιρεσιών ζητήσει να τύχει ακροάσεως, ο σύμβουλος ορίζει με διάταξη την ημερομηνία κατά την οποία οφείλουν να παραστούν οι διάδικοι.

Ο προϊστάμενος της γραμματείας κάνει μνεία της παρούσας παραγράφου κατά την κοινοποίηση στον ανααιρεσιόντα της εκθέσεως περί του απαραδέκτου ή της απορρίψεως της αιτήσεως.

2. Όταν ο εισηγητής δεν κρίνει ότι η αίτηση είναι απαράδεκτη ή απορριπτέα, ο πρόεδρος του τμήματος ή ο σύμβουλος στον οποίο αναθέτει την υπόθεση ο πρόεδρος ορίζει άμεσα με διάταξη την ημερομηνία της επ' ακροατηρίου συζητήσεως κατά την οποία θα εξετασθεί η αίτηση.»

- 4 Το άρθρο 21, έβδομο εδάφιο, των gecoördineerde wetten op de Raad van State (κωδικοποιημένων νόμων περί του Συμβουλίου της Επικρατείας), της 12ης Ιανουαρίου 1973 (*Belgisch Staatsblad*, 21 Μαρτίου 1973, σ. 3461), ως ίσχυαν κατά τον κρίσιμο για την υπόθεση της κύριας δίκης χρόνο, το οποίο εφαρμόζεται τόσο στις αιτήσεις ακυρώσεως όσο και στις αιτήσεις αναίρεσεως κατά των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, ορίζει τα εξής:

«Τεκμαίρεται ότι ο αιτών παραιτείται από το δικόγραφο όταν δεν υποβάλει αίτηση συνεχίσεως της διαδικασίας εντός προθεσμίας τριάντα ημερών από της κοινοποίησεως της εκθέσεως του εισηγητή ή της ανακοινώσεως περί εφαρμογής του άρθρου 30, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, με την οποία προτείνεται η απόρριψη της αιτήσεως ή η κήρυξή της ως απαράδεκτης.»

- 5 Το άρθρο 39/60, δεύτερο εδάφιο, του *Wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen* (νόμου περί της προσβάσεως στην επικράτεια, της διαμονής, της εγκαταστάσεως και της απομακρύνσεως αλλοδαπών), της 15ης Δεκεμβρίου 1980 (*Belgisch Staatsblad*, 31 Δεκεμβρίου 1980, σ. 14584), ως ίσχυε κατά τον κρίσιμο για τη διαφορά της κύριας δίκης χρόνο (στο εξής: νόμος της 15ης Δεκεμβρίου 1980), προβλέπει τα εξής:

«Οι διάδικοι και ο δικηγόρος τους μπορούν να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους προφορικά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Δεν μπορούν να προβληθούν άλλοι λόγοι πλην αυτών που έχουν εκτεθεί στο εισαγωγικό δικόγραφο ή στο υπόμνημα.»

- 6 Το άρθρο 39/67 του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980 έχει ως εξής:

«Κατά των αποφάσεων του [Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών)] δεν μπορεί να ασκηθεί ανακοπή, τριτανάκοπή ή αίτηση αναθεωρήσεως. Κατά των αποφάσεων αυτών μπορεί να ασκηθεί μόνον αίτηση αναιρέσεως κατά το άρθρο 14, παράγραφος 2, των κωδικοποιημένων νόμων περί του Συμβουλίου της Επικρατείας.»

Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 7 Ο εκκαλών της κύριας δίκης, ο οποίος έχει ιταλική ιθαγένεια, ζει στο Βέλγιο από το έτος 1970.
- 8 Με απόφαση του *hof van beroep te Antwerpen* (εφετείου Αμβέρσας, Βέλγιο) της 23ης Νοεμβρίου 2006, ο εκκαλών της κύριας δίκης καταδικάστηκε σε ποινή φυλακίσεως χωρίς αναστολή διάρκειας επτά ετών.
- 9 Στις 9 Νοεμβρίου 2011, ο εκκαλών της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση εγγραφής στον Δήμο του *Maasmechelen* (Βέλγιο). Στις 23 Φεβρουαρίου 2012, η *Dienst Vreemdelingenzaken* (υπηρεσία αλλοδαπών, Βέλγιο) του κοινοποίησε απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεώς του διαμονής με διαταγή εγκαταλείψεως της εθνικής επικράτειας για λόγους δημοσίας τάξεως και εθνικής ασφάλειας, με ημερομηνία 22 Φεβρουαρίου 2012 (στο εξής: απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2012).
- 10 Στις 6 Μαρτίου 2012, ο εκκαλών της κύριας δίκης προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen* (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών, Βέλγιο). Στις 15 Μαΐου 2012, επικαλούμενος τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, ο ενδιαφερόμενος ζήτησε από το δικαστήριο αυτό την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 4, και του άρθρου 28, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2005, L 197, σ. 34).
- 11 Με απόφαση της 24ης Αυγούστου 2012, το *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen* (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) απέρριψε την ενώπιόν του αχθείσα προσφυγή ως απαράδεκτη διότι με το δικόγραφο της προσφυγής δεν προβαλλόταν κανένας λόγος ακυρώσεως. Ειδικότερα, το δικαστήριο αυτό αρνήθηκε να δεχθεί το αίτημα του εκκαλούντος της κύριας δίκης προς υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο, για τον λόγο ότι το αίτημα αυτό υποβλήθηκε ακριβώς πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση και ο ενδιαφερόμενος δεν προέβαλε κανέναν λόγο ικανό να αποδείξει ότι το αίτημα αυτό δεν μπορούσε να υποβληθεί νωρίτερα.

- 12 Στις 24 Σεπτεμβρίου 2012, ο εκκαλών της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση αναιρέσεως κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας, Βέλγιο). Μετά την κρίση του εισηγητή ότι η αίτηση αναιρέσεως ήταν απαράδεκτη ελλείψει προβολής παραδεκτών λόγων αναιρέσεως, ο ενδιαφερόμενος δεν ζήτησε, εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας, τη συνέχιση της διαδικασίας προκειμένου να τύχει ακροάσεως. Κατά συνέπεια, στις 4 Απριλίου 2013, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας) έκρινε, βάσει του άρθρου 21, έβδομο εδάφιο, των κωδικοποιημένων νόμων περί του Συμβουλίου της Επικρατείας, ότι τεκμαίρεται παραίτηση από το δικόγραφο όσον αφορά τον εκκαλούντα της κύριας δίκης.
- 13 Εν τω μεταξύ, στις 27 Ιουνίου 2010, ο εκκαλών της κύριας δίκης είχε κινήσει διαδικασία ενώπιον του strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστηρίου για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενου στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών, Βέλγιο), για να του επιτραπεί η εκτέλεση της ποινής του υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Με απόφαση της 2ας Μαρτίου 2012, το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την αίτηση. Με άλλη απόφαση, της 23ης Μαΐου 2012, το ίδιο δικαστήριο απέρριψε επίσης αίτημα του εκκαλούντος της κύριας δίκης για υπό όρους απόλυση.
- 14 Στη συνέχεια, ο εκκαλών της κύριας δίκης άσκησε ενώπιον του Hof van Cassatie (Ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου, Βέλγιο) αναίρεση κατά της τελευταίας αυτής αποφάσεως. Υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε κατά παράβαση των άρθρων 16 και 28 της οδηγίας 2004/38 και ζήτησε την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο. Με απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, το Hof van Cassatie (Ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο) απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως τονίζοντας ότι δεν υποχρεούνταν να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, δεδομένου ότι οι προβληθέντες από τον εκκαλούντα της κύριας δίκης λόγοι αναιρέσεως δεν ήσαν παραδεκτοί για λόγο σχετικό με την ενώπιον του Hof van Cassatie (Ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου) διαδικασία.
- 15 Το strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστήριο για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενο στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών), με απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2012, επέτρεψε την ηλεκτρονική επιτήρηση του εκκαλούντος της κύριας δίκης και, με απόφαση της 14ης Αυγούστου 2013, του χορήγησε τη ζητηθείσα υπό όρους απόλυση.
- 16 Νωρίτερα, στις 6 Σεπτεμβρίου 2012, ο εκκαλών της κύριας δίκης είχε υποβάλει νέα αίτηση εγγραφής στον Δήμο του Maasmechelen. Στις 22 Απριλίου 2013, ο Δήμος αυτός του χορήγησε άδεια διαμονής ισχύουσα μέχρι τις 3 Απριλίου 2018.
- 17 Στις 31 Αυγούστου 2012, ο εκκαλών της κύριας δίκης προσέφυγε ενώπιον του Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (ολλανδόφωνου πρωτοδικείου Βρυξελλών, Βέλγιο), ζητώντας από το δικαστήριο αυτό:
- να υποχρεώσει το Βελγικό Δημόσιο να ανακαλέσει την από 22 Φεβρουαρίου 2012 απόφαση, για τον λόγο ότι η απόφαση αυτή προσκρούει στις διατάξεις της οδηγίας 2004/38·
  - να κρίνει ότι το strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστήριο για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενο στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών), με την απόφαση της 23ης Μαΐου 2012, και το Hof van Cassatie (Ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο), με την απόφαση της 19ης Ιουνίου 2012, κακώς χαρακτήρισαν «επισφαλές» το δικαίωμά του διαμονής και, επίσης κακώς, του αρνήθηκαν την υπό όρους απόλυση·
  - να υποχρεώσει το Βελγικό Δημόσιο στην καταβολή αποζημιώσεως 25 000 ευρώ λόγω παραβιάσεως του δικαιού της Ένωσης από το strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστήριο για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενο στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών), από το Hof van Cassatie (Ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο) καθώς και από το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών

αλλοδαπών), για τον λόγο ότι τα δικαστήρια αυτά, τα οποία αποφάνθηκαν σε τελευταίο βαθμό, παραβίασαν το δίκαιο της Ένωσης και δεν τήρησαν την υποχρέωσή τους για υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο.

- 18 Με απόφαση της 27ης Μαΐου 2013, το *Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel* (ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών) απέρριψε την αγωγή αυτή ως εν μέρει απαράδεκτη και εν μέρει αβάσιμη. Ακολουθώντας, ο εκκαλών της κύριας δίκης άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 19 Όσον αφορά την απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2012, το *hof van beroep te Brussel* (εφετείο Βρυξελλών, Βέλγιο) έκρινε ότι η απόφαση αυτή στηριζόταν αποκλειστικώς σε προηγούμενες ποινικές καταδίκες του εκκαλούντος της κύριας δίκης, κατά παράβαση του άρθρου 27, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38. Επομένως, το δικαστήριο αυτό υποχρέωσε το Βελγικό Δημόσιο να του καταβάλει το ποσόν των 5 000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης την οποία του προκάλεσε η απόφαση αυτή.
- 20 Όσον αφορά τη ζημία η οποία προκύπτει από την προβαλλόμενη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από το *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen* (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών), το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι ο εκκαλών της κύριας δίκης είχε ζητήσει από το δικαστήριο αυτό να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο με εκπροθέσμως κατατεθέν υπόμνημα και το αίτημα αυτό απορρίφθηκε με απόφαση της 24ης Αυγούστου 2012 ως εκπρόθεσμο. Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η αίτηση αναιρέσεως που υποβλήθηκε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του *Raad van State* (Συμβουλίου της Επικρατείας) απορρίφθηκε λόγω παραιτήσεως από το δικόγραφο.
- 21 Το *hof van beroep te Brussel* (εφετείο Βρυξελλών) επισημαίνει ότι τίθεται επομένως το ζήτημα κατά πόσον πληρούνται οι απαιτούμενες για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης του Βελγικού Δημοσίου προϋποθέσεις όσον αφορά κάθε ένα από τα τρία δικαστήρια που αναφέρει ο εκκαλών της κύριας δίκης.
- 22 Όσον αφορά το *strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel* (δικαστήριο για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενο στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών), το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι ο εκκαλών της κύριας δίκης ζήτησε από το εν λόγω δικαστήριο την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο. Οι διαδοχικώς εκδοθείσες από το δικαστήριο αυτό αποφάσεις, οι οποίες κατέστησαν όλες αμετάκλητες, δεν αποτέλεσαν το αντικείμενο καμιάς διαδικασίας που να οδήγησε σε εξαφάνισή τους, οπότε ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να υπέστη καμία ζημία εξ αυτών. Συνεπώς, δεν υφίσταται έρεισμα για στοιχειοθέτηση της ευθύνης του Βελγικού Δημοσίου λόγω της ασκήσεως της δικαιοδοτικής λειτουργίας του ως άνω δικαστηρίου.
- 23 Ως προς το *Raad voor Vreemdelingenbetwistingen* (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών), το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η απόφαση της 24ης Αυγούστου 2012 απέρριψε το αίτημα περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο για τον λόγο ότι το αίτημα αυτό υποβλήθηκε με δικόγραφο το οποίο παρελήφθη ακριβώς πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση και δεν προβαλλόταν κανένας λόγος αποδεικνύων ότι το εν λόγω αίτημα δεν μπορούσε να υποβληθεί νωρίτερα.
- 24 Πάντως, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι η ασκηθείσα ενώπιον του *Raad van State* (Συμβουλίου της Επικρατείας) αίτηση αναιρέσεως κατά της αποφάσεως αυτής δεν εξετάστηκε ούτε επί της ουσίας ούτε καν επί του παραδεκτού της, καθόσον, δεδομένου ότι η συνέχιση της διαδικασίας δεν ζητήθηκε εντός της κατά νόμο προβλεπόμενης προθεσμίας μετά την κοινοποίηση της εκθέσεως του εισηγητή, διαπιστώθηκε ότι ίσχυε, όσον αφορά τον εκκαλούντα της κύριας δίκης, νόμιμο τεκμήριο παραιτήσεως του από το δικόγραφο. Επομένως, τίθεται το ζήτημα κατά πόσον, υπό τις συνθήκες αυτές, η εν λόγω απόφαση πρέπει να θεωρηθεί ότι προέρχεται από δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό,

λόγω του ότι κατά την ανααιρετική διαδικασία δεν έγινε επί της ουσίας εξέταση της αιτήσεως αναιρέσεως. Συγκεκριμένα, το αίτημα του εκκαλούντος της κύριας δίκης με σκοπό την υποβολή από το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο απορρίφθηκε για τον λόγο ότι το αίτημα αυτό υποβλήθηκε με δικόγραφο το οποίο, λόγω της ημερομηνίας καταθέσεώς του, δεν μπόρεσε να ληφθεί υπόψη.

- 25 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι μπορεί να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Βελγικού Δημοσίου για παραβίαση του δικαίου της Ένωσης λόγω ενδεχομένου σφάλματος διαπραχθέντος κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής δραστηριότητας εάν πρόκειται για πρόδηλη παραβίαση. Άρνηση κινήσεως προδικαστικής διαδικασίας μπορεί να θεμελιώσει τέτοιου είδους παραβίαση του δικαίου της Ένωσης.
- 26 Κατά το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να διευκρινισθεί αν, υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, η άρνηση του Hof van Cassatie (Ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου) να δεχθεί το αίτημα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο συνιστά παράβαση του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υπό το πρίσμα του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, και του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, εξεταζομένων από κοινού.
- 27 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον η ενώπιον του Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) διαδικασία διεξήχθη κατά παράβαση του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, σε συνδυασμό με το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, καθόσον το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι δικονομικός κανόνας απέκλειε την αποδοχή του αιτήματος υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο. Συγκεκριμένα, το αίτημα αυτό απορρίφθηκε επειδή υποβλήθηκε με δικόγραφο το οποίο, λόγω της ημερομηνίας καταθέσεώς του, δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη.
- 28 Τέλος, ανοιχτό παραμένει το ζήτημα κατά πόσον η απόρριψη αυτή συνιστά παράβαση του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το hof van beroep te Brussel (εφετείο Βρυξελλών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Μήπως, σε περίπτωση που τίθεται ζήτημα εφαρμογής της νομολογίας του Δικαστηρίου η οποία διαμορφώθηκε στις υποθέσεις Köbler (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513) και Traghetti del Mediterraneo (απόφαση της 13ής Ιουνίου 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391) σχετικά με την ευθύνη του Δημοσίου για σφάλμα δικαστηρίων το οποίο συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να θεωρηθεί ως δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό το δικαστήριο του οποίου η απόφαση δεν εξετάστηκε στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως επειδή ο αναιρεσείων, ο οποίος κατέθεσε υπόμνημα στο πλαίσιο της διαδικασίας αναιρέσεως, αμαχητως τεκμαίρεται, κατ' εφαρμογήν εθνικού δικονομικού κανόνα, ότι παραιτήθηκε από το δικόγραφο;
- 2) Είναι συμβατό με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, επίσης υπό το πρίσμα του συνδυασμού των άρθρων 47, δεύτερο εδάφιο, και 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, το ότι εθνικό δικαστήριο, το οποίο βάσει αυτής της διατάξεως της Συνθήκης ΛΕΕ οφείλει να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, απορρίπτει αίτημα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος απλώς και μόνο για τον λόγο ότι το αίτημα υποβάλλεται με υπόμνημα το οποίο, κατά το εφαρμοστέο δικονομικό δίκαιο, δεν πρέπει να ληφθεί υπόψη επειδή κατατέθηκε εκπρόθεσμα;
- 3) Μήπως, στην περίπτωση που το ανώτατο τακτικό δικαστήριο δεν δέχεται αίτημα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει να θεωρηθεί ότι διαπράττεται παράβαση του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, επίσης υπό το πρίσμα του συνδυασμού των άρθρων 47, δεύτερο εδάφιο,

και 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, όταν το δικαστήριο αυτό απορρίπτει το αίτημα με μοναδική αιτιολογία ότι το ερώτημα δεν υποβάλλεται “δεδομένου ότι οι λόγοι αναίρεσως δεν είναι παραδεκτοί για λόγο σχετικό με τη διαδικασία ενώπιον του Hof”;

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 30 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου μπορεί, ωστόσο, να θεωρηθεί δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η ασκηθείσα κατά αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού αίτηση αναίρεσως δεν εξετάστηκε λόγω παραίτησως του αναιρεσείοντος από το δικόγραφο.
- 31 Εισαγωγικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου οφείλουν να παραπέμπουν το ζήτημα στο Δικαστήριο (βλ., συναφώς, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, Cilfit κ.λπ., 283/81, EU:C:1982:335, σκέψη 6).
- 32 Συγκεκριμένα, η προβλεπόμενη από το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ υποχρέωση υποβολής στο Δικαστήριο προδικαστικού ερωτήματος εντάσσεται στο πλαίσιο της συνεργασίας, η οποία έχει καθιερωθεί προς διασφάλιση της ορθής εφαρμογής και της ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης στο σύνολο των κρατών μελών, μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων, υπό την ιδιότητά τους ως δικαστηρίων επιφορτισμένων με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, και του Δικαστηρίου (βλ., συναφώς, απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, X και van Dijk, C-72/14 και C-197/14, EU:C:2015:564, σκέψη 54).
- 33 Εξάλλου, αυτή η υποχρέωση υποβολής προδικαστικού ερωτήματος που προβλέπει το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην αποτροπή του ενδεχόμενου διαμορφώσεως σε οποιοδήποτε κράτος μέλος εθνικής νομολογίας μη συμβατής με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης (βλ., συναφώς, απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2005, Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, σκέψη 29).
- 34 Όπως το Δικαστήριο τόνισε πλειστάκις, ένα δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικο μέσο αποτελεί, εξ ορισμού, το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο ενώπιον του οποίου οι ιδιώτες μπορούν να προβάλλουν τα δικαιώματά που τους εξασφαλίζει το δίκαιο της Ένωσης. Τα αποφαινόμενα σε τελευταίο βαθμό δικαστήρια οφείλουν να διασφαλίζουν την ομοιόμορφη ερμηνεία των κανόνων δικαίου σε εθνικό επίπεδο (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, σκέψη 34, και της 13ης Ιουνίου 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, σκέψη 31).
- 35 Συναφώς, από την υποβληθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία προκύπτει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 39/67 του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, κατά των αποφάσεων του Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) δύναται να ασκηθεί αναίρεση κατά το άρθρο 14, παράγραφος 2, των κωδικοποιημένων νόμων περί του Συμβουλίου της Επικρατείας.
- 36 Επομένως, το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) δεν μπορεί να θεωρηθεί δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, καθόσον οι αποφάσεις του υπόκεινται στον έλεγχο ανώτερου δικαστηρίου ενώπιον του οποίου οι ιδιώτες μπορούν να προβάλλουν τα δικαιώματά που τους αναγνωρίζει το δίκαιο της Ένωσης. Συνεπώς, οι αποφάσεις

του Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) δεν προέρχονται από εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, κατά την έννοια του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

- 37 Το γεγονός ότι, δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 18 του βασιλικού διατάγματος της 30ής Νοεμβρίου 2006 περί της αναιρετικής διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, αναιρεσείων ο οποίος υποβάλλει αίτηση αναιρέσεως κατά αποφάσεως του Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) τεκμαίρεται αμαχίτως ότι παραιτείται του δικογράφου εάν δεν ζητήσει τη συνέχιση της διαδικασίας εντός προθεσμίας τριάντα ημερών από την ημέρα που του κοινοποιήθηκε η έκθεση του εισηγητή περί του απαραδέκτου ή της απορρίψεως της αιτήσεως αναιρέσεως ουδεμία επιρροή ασκεί επί του ότι οι αποφάσεις του Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) μπορούν να προσβληθούν ενώπιον ανώτερου δικαστηρίου και ότι, ως εκ τούτου, προέρχονται από δικαστήριο μη αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό.
- 38 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου δεν μπορεί να θεωρηθεί δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η αίτηση αναιρέσεως κατά αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού δεν εξετάστηκε λόγω παραιτήσεως του αναιρεσείοντος από το δικόγραφο.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

- 39 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, υπό το πρίσμα του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, και του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, έχει την έννοια ότι επιτρέπει σε δικαστήριο να απορρίπτει αίτημα προς υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο για τον λόγο και μόνον ότι το αίτημα αυτό υποβλήθηκε με υπόμνημα το οποίο, δυνάμει του εφαρμοστέου δικονομικού δικαίου, δεν πρέπει να ληφθεί υπόψη λόγω εκπρόθεσμης υποβολής.
- 40 Δεδομένου ότι, όπως απορρέει από τη δοθείσα στο πρώτο ερώτημα απάντηση, το Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών αλλοδαπών) δεν μπορεί να θεωρηθεί δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό και το δεύτερο ερώτημα θεμελιώνεται στην αντίθετη άποψη, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 41 Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό μπορεί να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο όταν αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί για λόγους απαραδέκτου απτόμενους της ενώπιον του δικαστηρίου αυτού διαδικασίας.
- 42 Συναφώς, υπενθυμίζεται, κατ' αρχάς, ότι, εφόσον δεν χωρεί ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως εθνικού δικαστηρίου, το δικαστήριο αυτό, όταν ανακύπτει ενώπιόν του ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία της Συνθήκης ΛΕΕ, υποχρεούται καταρχήν να το παραπέμψει στο Δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, σκέψη 25).
- 43 Από τη σχέση μεταξύ του δεύτερου και του τρίτου εδαφίου του άρθρου 267 ΣΛΕΕ συνάγεται ότι τα δικαστήρια που αναφέρονται στο άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ διαθέτουν την ίδια εξουσία εκτιμήσεως όπως όλα τα άλλα εθνικά δικαστήρια ως προς το αν μία απόφαση επί ζητήματος του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής τους αποφάσεως. Τα δικαστήρια αυτά δεν οφείλουν συνεπώς να παραπέμψουν ένα ζήτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που ανέκυψε

ενώπιόν τους, αν το ζήτημα αυτό δεν είναι ουσιώδες, δηλαδή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η απάντηση στο ζήτημα αυτό, οποιαδήποτε και αν είναι, δεν ασκεί καμία επιρροή στην έκβαση της δίκης (απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, σκέψη 26).

- 44 Συνεπώς, στην περίπτωση κατά την οποία, σύμφωνα με τους δικονομικούς κανόνες του οικείου κράτους μέλους, οι λόγοι που προβλήθηκαν ενώπιον δικαστηρίου που αναφέρεται στο άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ πρέπει να κριθούν απαράδεκτοι, αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί απαραίτητη και λυσιτελής για την έκδοση της αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού.
- 45 Πράγματι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο δικαιολογητικός λόγος της προδικαστικής παραπομπής δεν έγκειται στη διατύπωση συμβουλευτικών γνωμών επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων αλλά στην αυτονόητη ανάγκη αποτελεσματικής επιλύσεως μιας ένδικης διαφοράς (απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Elshani, C-459/07, EU:C:2009:224, σκέψη 42).
- 46 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το Hof van Cassatie (Ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο) έκρινε ότι λόγω του απαράδεκτου χαρακτήρα της αιτήσεως αναιρέσεως που ασκήθηκε κατά της αποφάσεως του strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστηρίου για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενου στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών) της 23ης Μαΐου 2012, η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο είναι αλυσιτελής, εφόσον η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν μπορεί να έχει καμία επιρροή στην επίλυση της διαφοράς.
- 47 Ωστόσο, οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες δεν μπορούν να θίγουν την αρμοδιότητα την οποία αντλεί από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ ένα εθνικό δικαστήριο ούτε να του παρέχουν τη δυνατότητα αποφυγής των υποχρεώσεων που υπέχει από τη διάταξη αυτή.
- 48 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ελλείψει σχετικών κανόνων της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να θεσπίσει τους δικονομικούς κανόνες των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των υποκειμένων δικαίου, δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, υπό τον όρο ωστόσο ότι οι κανόνες αυτοί δεν είναι λιγότερο ευμενείς από τους διέποντες παρόμοιες καταστάσεις που υπόκεινται στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει το δίκαιο της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2016, Bensada Benallal, C-161/15, EU:C:2016:175, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Συνεπώς, πρέπει να πληρούνται δυο σωρευτικές προϋποθέσεις, τουτέστιν η τήρηση των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, ούτως ώστε να μπορεί ένα κράτος μέλος να επικαλεστεί την αρχή της δικονομικής αυτονομίας σε καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2016, Bensada Benallal, C-161/15, EU:C:2016:175, σκέψη 25).
- 50 Αφενός, όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, υπενθυμίζεται ότι η αρχή αυτή επιτάσσει όλοι οι εφαρμοστέοι επί ενδίκων βοηθημάτων κανόνες να εφαρμόζονται αδιακρίτως στα ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται σε παράβαση του δικαίου της Ένωσης και στα παρεμφερή αυτών ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται σε παράβαση του εσωτερικού δικαίου (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 16ης Ιανουαρίου 2014, Pohl, C-429/12, EU:C:2014:12, σκέψη 26, και της 20ής Οκτωβρίου 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, σκέψη 30).
- 51 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του κανένα στοιχείο το οποίο να δημιουργεί αμφιβολίες περί της συμβατότητας των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης δικονομικών κανόνων με την αρχή αυτή.

- 52 Αφετέρου, όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, εθνικός δικονομικός κανόνας, όπως ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν πρέπει να καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, σκέψη 29).
- 53 Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι κάθε περίπτωση στο πλαίσιο της οποίας τίθεται το ζήτημα αν ο εθνικός δικονομικός κανόνας καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει στους ιδιώτες η έννομη τάξη της Ένωσης πρέπει να αναλύεται λαμβάνοντας υπόψη τη θέση της διατάξεως αυτής στο σύνολο της διαδικασίας, την εξέλιξη και τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας ενώπιον των διαφόρων εθνικών αρχών. Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, εφόσον παρίσταται ανάγκη, οι αρχές που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η εύρυθμη διεξαγωγή της διαδικασίας (απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 2008, Tele2 Telecommunication, C-426/05, EU:C:2008:103, σκέψη 55).
- 54 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως και τις παρατηρήσεις των μετεχόντων στη διαδικασία προκύπτει ότι το Hof van Cassatie (Ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο), δυνάμει εσωτερικών δικονομικών κανόνων, έκρινε απαράδεκτους τους λόγους τους οποίους προέβαλε ο εκκαλών της κύριας δίκης προς στήριξη της αιτήσεώς του αναιρέσεως κατά της αποφάσεως του strafuitvoeringsrechtbank van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (δικαστηρίου για την εκτέλεση των ποινών υπαγόμενου στο ολλανδόφωνο πρωτοδικείο Βρυξελλών) της 23ης Μαΐου 2012, με το σκεπτικό ότι καίτοι, με τους λόγους αυτούς, ο ενδιαφερόμενος αμφισβήτησε ένα από τα στοιχεία επί των οποίων το τελευταίο αυτό δικαστήριο στηρίχθηκε για να απορρίψει το αίτημά του για υπό όρους απόλυση, τα λοιπά στοιχεία επί των οποίων στηρίχθηκε το εν λόγω δικαστήριο μπορούσαν αφεαυτά να δικαιολογήσουν την απόφαση αυτή.
- 55 Ως εκ τούτου, δεν φαίνεται ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική ρύθμιση δύναται να καταστήσει πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης.
- 56 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό μπορεί να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο όταν η αίτηση αναιρέσεως απορρίπτεται για λόγους απαραδέκτου απτόμενους της ενώπιον του δικαστηρίου αυτού διαδικασίας, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 57 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου δεν μπορεί να θεωρηθεί δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η αίτηση αναιρέσεως κατά αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού δεν εξετάστηκε λόγω παραιτήσεως του αναιρεσείοντος από το δικόγραφο.
- 2) Παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

- 3) Το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό μπορεί να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο όταν η αίτηση αναιρέσεως απορρίπτεται για λόγους απαραδέκτου απτόμενους της ενώπιον του δικαστηρίου αυτού διαδικασίας, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

(υπογραφές)